

KİŞİSEL HARCAMA VERGİSİ VE ANALİZİ

Burcu DEĞERLİ¹
Pelin MASTAR ÖZCAN²

ÖZ

Devletlerin kamusal ihtiyaçları karşılayabilmeleri için vergi tahsilatı önemli bir husustur. Küresel vergi rekabeti, ülkeleri küresel mali gerçeklere uymaya ve vergi yapılarında reforma gitmeye zorlamaktadır. Vergilemenin temel amacı, temel vergileme ilkeleri ile tanımlanan hedeflere ulaşmak olsa da, dönemler ve ülkeler açısından vergi reformlarının öncelikleri değişmektedir. Yapılan araştırmalar, gelir vergisinin performansında düşüşler olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum devletlerin en etkin ve verimli vergi tahsilatını yapabilecekleri çeşitli alternatif yollar aramasına neden olmuştur. Bu alternatiflerden biri Kişisel Harcama Vergisi'dir. Kişisel harcama vergisi, bireylerin dönemsel harcamalarının toplamı üzerinden alınan dolaysız bir vergidir ve başkasına yansıtılmamaktadır. Dolayısıyla vergiyi ödeyen kimse aynı zamanda verginin yükümlüsüdür. Bu özelliği sayesinde, vergilemenin mali, ekonomik ve sosyal amaçlarının gerçekleştirilmesine hizmet edebilecek nitelikte bir vergi türüdür. Bu çalışmada, Kaldor tarafından önerilen dolaysız bir vergi türü olan Kişisel Harcama Vergisinin teorik yapısı, işleyiş ve esasları incelenmiş ve etkinliği değerlendirilmiştir. Kişisel Harcama Vergisinin uygulanacağı ülkelerde başarılı olabilmesi için, çalışmada bahsi geçen bir takım altyapıların olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar kelimeler: Gelir Vergisi, Harcama Vergisi, Nicholas Kaldor

PERSONAL EXPENDITURE TAX AND ITS ANALYSIS

ABSTRACT

Tax collection is an important issue to ensure that governments provide public needs. Global tax competition compels countries to comply with global financial facts and to reform their tax structures. Although the fundamental purpose of taxation is to achieve the goals defined with essential taxation principles, the priorities of each tax reform are set according to current economic conditions of countries and terms. Research revealed that there is a decline in the performance of the income tax. This situation has led states to look for

¹ Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı Mali Hukuk Yüksek Lisans Programı Öğrencisi E-Mail: burcudegerli3@gmail.com

² Dr. Öğr. Üyesi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü E-Mail: pelin.mastar@cbu.edu.tr

alternative ways to do the most efficient and profitable tax collection. One of these alternatives is Personal Expenditure Tax. The personal expenditure tax is a direct tax on the sum of the individual's period spending and cannot be reflected on someone else. Therefore, the person who pays the tax is also the taxpayer himself. With this feature, it is a type of tax that can serve the realization of the financial, economic and social objectives of taxation. In this study, the theoretical structure, operation and principles of Personal Expenditure Tax, a direct tax type proposed by Kaldor, were examined and its effectiveness was evaluated. In order to be successful in the countries where the Personal Expenditure Tax will be applied, it is concluded that there should be a number of infrastructures mentioned in the study.

Keywords: *Income Tax Expenditure Tax, Nicholas Kaldor*

GİRİŞ

Kişisel harcama vergisi, harcamalar üzerinden artan oranlı olarak alınan dolaysız bir vergi türüdür. Kişisel harcamaların mükellef tarafından beyanı üzerine tarh ve tahakkuk ettirilen bu vergi, dolaysız bir vergi türü olması nedeniyle gelir vergisi uygulamasına benzemektedir. Ancak katma değer vergisi gibi dolaylı harcama vergilerinden farklılaşmaktadır. Kişisel harcama vergisinin uygulanması, gelişmiş mali piyasalar, etkin bir vergi idaresi ile mükellefin işbirliğine ihtiyaç duyar. Bu vergi, gelir vergisine alternatif bir yol olabileceği gibi, gelir vergisini desteklemek amacıyla da uygulanabilir. Bugüne kadar yalnızca Hindistan ve Seylan'da gelir vergisi ile birlikte uygulanmış, ancak her iki ülkede de uygulanması için gerekli koşulların bulunmaması nedeniyle başarısız olmuştur.

Doğrudan tüketimi vergilendirmeyi esas alan bu sistemin gelişimi Adam Smith'e kadar uzanmaktadır. Fakat bu verginin teorik temeli Nicholas Kaldor'un 1955 yılında yazdığı eseri "*An Expenditure Tax*" ile başlamış ve kişisel vergilemeyi esas alan bu tür öneriler mali literatürde yer almıştır³. Nicholas Kaldor, tüketimin gelirden daha uygun bir vergi matrah olduğu düşüncesini savunmuştur. Bu nedenle literatürde Kaldor Tipi Harcama Vergisi olarak da yer almaktadır. Literatürde Nicholas Kaldor'un yanı sıra; Thomas Hobbes, John Stuart Mill, Irving Fisher ve William D. Andrews gibi önemli

³ Yunus Demirli ve M. Cahit Güran, **Gelir Vergisi Sistemlerinin Alternatifleri ve Değerlendirmesi**, H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 27, Sayı 2, 2009, s. 178.

iktisatçıların da bu vergi türünü destekleyen görüşleri yer almaktadır⁴.

Bu çalışmada kişisel harcama vergisinin yapısı, işleyiş ve esaslarından bahsedilmiş, yöntemlerine yer verilmiş, etkinlik değerlendirilmesi yapılarak avantaj ve dezavantajları tespit edilmiştir.

I.KİŞİSEL HARCAMA VERGİSİNİN YAPISI

Devletin en önemli gelir kaynağı olan vergi hususunda hem mükellef hem de idare açısından en ideal sistemin ne olması gerektiği gerek uygulamacılar gerekse de araştırmacılar tarafından uzun yıllardır tartışılmaktadır. Bu neticede tartışmaların odak noktasını ödeme gücü göstergeleri oluşturmaktadır. Bilindiği üzere ödeme gücü göstergeleri; gelir, servet ve tüketimdir⁵. Kaldor'a göre kişisel harcama vergisi, bireyleri elde ettikleri gelire göre değil, yaptıkları harcamalara göre vergilendirmeyi esas alan bir vergi türüdür⁶.

Gelir ve servet üzerinden alınan dolaysız vergiler ile birlikte, mal ve hizmetler üzerinden alınan dolaylı vergilerin de yerini alabilecek bir alternatif olan kişisel harcama vergisi, gelirin tasarruf edilen kısmı dışında kalan bölümüne artan oranlı tarifeyle uygulanan bir vergi sistemidir. Bu çerçevede, kişisel harcama vergisinin amacı, belirli bir dönemde yaratılan tüm kaynakların tasarruflar ve zorunlu harcamalar dışında kalan kısmını, artan oranlı olarak vergilemektir⁷.

Kişisel harcama vergisinin konusu, gelirin tasarruf edilen kısmı dışında kalan her türlü harcamalar olduğundan, bu vergi diğer tüketim vergilerinin kavrayamadığı her türlü harcamayı vergileyen, oldukça kapsamlı bir vergidir⁸. Bu doğrultuda, kapsamlı bir harcama vergisi, gelir vergisi uygulamasında gelir olarak değerlendirilmeyen

⁴ Okan Erol, **Kişisel Harcama Vergisi**, Seçkin Yayıncılık, 1.Baskı, Şubat, 2012, s.

⁵ Pelin Mastar Özcan ve Gül Kayalıdere, "Kaldor Tipi Vergileme: Teorik Bir Yaklaşım", II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Bildiri Kitabı, Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Alanya, 2017, s. 148.

⁶ Nicholas Kaldor, **An Expenditure Tax**, Allen and Unwin, London, 1955, s. 10'dan aktaran: Yunus Demirli, **Gelişmekte Olan Ülkelerde Vergi Reformları ve Türkiye'de Gelir Üzerinden Alınan Vergiler Açısından Değerlendirme**, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2009, s. 121.

⁷ M. Çetin Hacıosmanoğlu, **Özel Kıyas Yöntemine Alternatif Şahsi Harcama Vergisi**, Ankara, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı, 1996, s.9'dan aktaran: Okan Erol, **Kişisel Harcama Vergisi Türk Vergi Sistemi İçin Bir Reform Önerisi**, Doktora Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s. 123.

⁸ Ahmet Ulusoy ve Harun Özdemir, "Kişisel Harcama Vergisinin Uygulanabilirliğine Yönelik Bir Değerlendirme", **Vergi Sorunları Dergisi**, Aralık, 2003, s. 193.

tüm unsurları da matrah kapsamına aldığı için, vergi tabanı mevcut gelir vergisi tabanından daha büyük olacaktır⁹.

Amacı ve konusunu açısından değerlendirildiğinde Kişisel Harcama Vergisi, mükelleflerin tasarruflarını koruyan sadece gelirin harcanan kısmına odaklanan bu yönüyle vergilemede adalet ilkesini gerçekleştirmeye elverişli bir vergidir.

A.KİŞİSEL HARCAMA VERGİSİNİN İŞLEYİŞ VE ESASLARI

Harcama vergisi, matrahı tüketim olan dolaysız ve kişisel bir vergidir. Gelir vergileri dolaysız ve şahsi iken, tüketim üzerinden alınan vergiler dolaylı ve gayri şahsidir. Gelir vergileri dolaysız ve şahsi iken “*harcama vergisi*” kişisel nitelikte olup gelir vergisinin alternatifidir ve dolaysız bir vergidir. Bu nedenle KDV gibi tüketim üzerinden alınan vergilerden ayrılmaktadır¹⁰.

Bu sistemde gelir yerine harcamaların vergilendirilmesi düşünüldüğü için, elde edilen gelirden tasarruflar çıkarılarak, yani vergi matrahını oluşturan kişisel harcamalar toplamı, elde edilen gelir toplamından tasarrufların çıkarılmasıyla bulunmaktadır. Harcamaların tek tek belgelendirilerek matrahın direkt tespit edilmesi zor olacağından, aynı sonuca ulaşan ve daha kolay bir yöntem olan gelirden net tasarrufların çıkarılması yoluyla matraha ulaşılabilir. Uygulamadaki gelir vergisine alternatif metotların ya da yeni reform sistemlerinin ortak amacı vergilemede basitliğin sağlanmasıdır. Bu amaçlardan biri de vergi beyan sisteminin kolaylaştırılmasıdır. Kaldor, mevcut gelir vergisi beyannamelerden daha basit şekliyle 10 satırlık bir harcama vergisi beyannamesi öngörmüştür¹¹.

⁹ Michael J. Graetz, **Harvard Law Review**, “Implementing a Progressive Consumption Tax”, Haziran, 1979, s. 1581, http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2641&context=fss_papers. (Erişim: 10.05.2018).

¹⁰ Güneri Akalın, **Kamu Ekonomisi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 554, İkinci Basım, Ankara, 1986, s.381, <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/143.pdf>. (Erişim:10.05.2018).

¹¹ Demirli, s. 123.

Tablo 1: Örnek Harcama Vergisi Beyannamesi

- (1) Yılbaşı banka dengesi ve nakit miktarı
 - (2) Gelirler (maaş, ücret, ticari cari hesaplar, faiz ve kar payları ve mevcut gelir vergisi sisteminde vergilendirilen diğer gelir çeşitlerine ek olarak hediye, miras, kumar, kazançları vs.)
 - (3) Borç alınan paralar ya da kredi tahsilatları
 - (4) Evlerde dahil olmak üzere yatırımların satış hasılatları
- Toplam Hasılat.....**

Eksi (-):

- (5) Ödünç verilen paralar ya da daha önce ödünç alınanların geri ödemesi
- (6) Evler de dahil olmak üzere yatırım harcamaları
- (7) Yılsonu banka dengesi ve nakit miktarı

Harcamalar Toplamı.....

Eksi (-):

- (8) Muafiyet ve indirimler
- (9) Dayanıklı tüketim malları harcamalarının sonraki yıllara yayılan kısmı

Artı (+):

- (10) Daha önceki yıllarda satın alınan dayanıklı tüketim mallarının cari yıldaki ödemeleri

Vergilendirilebilir Harcamalar (Matrah).....

Kaynak: Kaldor, s. 192'den aktaran: Demirli ve Güran, s. 180.

Yukarıdaki beynamede görüldüğü gibi kişisel harcama vergisinde matrah dört aşamada tespit edilebilmektedir¹².

Birinci aşama; bireyin elde etmiş olduğu bütün hasılat toplanmaktadır. Bu esnada en önemli kalem çalışma gelirleri veya faaliyet olarak ifade edebilecek olan bankalardaki mevduat hesaplarından ve diğer kaynaklardan elde edilen faiz gelirleri, ücret ve diğer menkul kıymetlerin ödünç verilmesi veya satışından elde edilen kazanç ve iratlar, kira gelirleri, işletme karları, telif haklarının satışı veya kiralanmasından elde edilen kazançlar ve kar payları olarak söylenebilir. Bu gelir veya iratlarla birlikte, borçlanma ve kredi yoluyla elde edilen ödünçler, dönem başı banka dengesi ve bankadaki mevcut nakit tasarruflar, evler de dahil olmak üzere yatırımların satışından elde edilen hasılatlar, şans oyunları, miras ve

¹² Demirli, s. 123.

hediyelerden elde edilen arızı kazançlar yukarıda sayılan kazançlara eklenmekte ve toplam dönem geliri veya beyannamedeki ifadesiyle “Toplam Hasılat” tespit edilmektedir¹³.

İkinci aşama; ilk aşamadaki tüm hasıllardan tasarruf niteliğinde olan veya yatırım harcamaları gibi tüketimle ilgisiz olarak değerlendirilen harcamalar çıkarılmaktadır. Bu nitelikteki kalemler ise; borç ödemeleri ve verilen ödünçler, evler için yapılanlar da dahil olmak üzere yatırım harcamaları, dönem sonu banka dengesi ve bankadaki nakit tasarruflardan oluşmaktadır. Söz konusu kalemlerin toplam dönem gelirinden çıkarılmasıyla toplam harcama miktarı bulunmaktadır. Fakat bu tutar tek başına matrahı oluşturmaz.

Üçüncü aşama; ikinci aşamada ulaşılan tutardan sistem içinde yer verilmesi düşünülen bireysel ve toplumsal korumaya yönelik indirim ve istisnaların çıkarılması gerekmektedir. Bu aşamada dayanıklı tüketim malları için yapılan harcamaların sonraki yıllara düşen kısmı, bağış ve yardımlar, sistemde yer verilecek olan diğer indirim ve istisnalar, ücretliler için uygulanabilecek olan geçim indirimi gibi vergi kolaylıkları ile gelirin belli bir oranı vergilendirilebilir harcama miktarından çıkarılmaktadır.

Dördüncü aşama; harcamalar toplamına daha önceden satın alınan dayanıklı tüketim malları için cari yılda yapılan ödemeler eklenmekte ve bu toplam matrahı oluşturmaktadır. Elde edilen matraha kapsamlı gelir vergisinde olduğu gibi artan oranlı bir tarife uygulanması önerilmektedir¹⁴.

Bu şekliyle kişisel harcama vergisi matrahı, kısaca kesin harcamalara kaynaklık eden gelirin vergilendirilmesini amaçlamaktadır. Bu vergileme yönteminde brüt gelirlerden o yılki net tasarrufların indirilmesiyle matrahı oluşturan toplam harcamalar bulunmuş olur. Bunun için yapılması gereken, net tasarrufların hesaplanmasıdır.

Kişisel harcama vergisi, bireysel kazançlara ve işletme kazançlarına uygulanmaktadır. Bu sistemde de, gelir vergisindeki gibi yukarıda anlatılan şekilde bulunan matraha, adaletli olması bakımından vergi indirim ve istisnaları, çalışma geliri elde edenler için geçim indirimi uygulanabilir. Elde edilen matraha yine gelir

¹³ J. A. Kay ve M. A. King, **British Tax System**, Oxford University Press, 5. Baskı, New York, 1990, s. 100, https://www.ifs.org.uk/docs/kay_king.pdf, (Erişim: 10.05.2018).

¹⁴ Özcan ve Kayalıdere, s. 150.

vergisinde olduğu gibi artan oranlı bir tarife uygulanması önerilmektedir¹⁵.

“Kişisel harcama vergisi sistemi içinde mükelleflerin belki yıllarca kullanabilecekleri dayanıklı tüketim malları için yaptıkları harcamaların, harcamanın yapıldığı yıl verginin matrahına dâhil edilmesi verginin peşinen ödenmesi sonucunu doğuracağından, mükellefler bu tür yüksek bedelle alacakları ürünleri vadeli ya da ön ödemeli alarak, veya finansal kiralama yoluyla alarak harcamalarını yıllara yayabilir ve vergiyi de yıllar itibarıyla ödeyebilirler. Lüks tüketim için satın alınan pırlanta, mücevher gibi ürünler için ise peşin vergi uygulamasına devam edilebilir”¹⁶.

Kişisel harcama vergisinin bir başka özelliği de sermaye varlıklarının satışından elde edilen karların sadece harcanmaları durumunda vergilendirilmeleri, yani bu tür kazançların harcanmadan yeniden yatırıma dönüştürülmesi durumunda, yatırım yapmakta tasarruf yapmanın bir diğer çeşidi olduğundan bu kazançlar üzerinden vergilendirme yapılmamasıdır¹⁷.

B. KİŞİSEL HARCAMA VERGİSİ YÖNTEMLERİ

Harcama vergilerinin uygulanmasında çeşitli alternatifler söz konusu olabilmektedir. Kaldor, “Harcama Vergisi” ve “Harcama Vergisine Yeni Bir Bakış” adlı çalışmalarında, Haig-Simons’un kapsamlı gelir vergilemesi önerisindeki vergileme ölçütü olarak belirlediği *“ekonomik güç”** yerine, kendi önerisi olan kişisel harcama vergisinde *“harcama gücü”** ölçütünün kullanıldığını belirtmiştir. Literatürde harcama gücünün vergilendirildiği kişisel nitelikli olan iki kademeli harcama vergisi, nakit akışı vergisi, peşin harcama vergisi, ömür boyu harcama vergisi ve sınırsız tasarruf indirimi vergisi gibi farklı vergileme yöntemleri bulunmaktadır. Kişisel harcama vergisi uygulamalarında yöntem farklı olabilir ama amaç gelir yerine tüketimin vergilendirilmesidir¹⁸. Kişisel harcama vergisinin literatürde önemli kılan ve bu verginin uygulama şekillerinin araştırıldığı, İngiltere’de 1978 tarihinde hazırlanan,

¹⁵ Demirli ve Güran, s. 181.

¹⁶ Demirli, s. 126.

¹⁷ Zaur Macidov, **Harcama Vergilerinin Gelir Vergisini İkame Gücü**, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 2001, s. 67-68.

¹⁸ Demirli ve Güran, s. 182-183.

* *Ekonomik güç*: Bireyin elde ettiği gelir.

* *Harcama gücü*: Bireyin elde ettiği gelir dışında, satın alma gücünü ifade eder.

Meade Raporunda harcama vergisi ile ilgili dört farklı öneri ortaya konulmuştur¹⁹.

1. **Nakit Akışı Vergisi:** Buradaki amaç, tüketim harcamalarını, işletme varlıklarına yapılan harcama ve gelirlerdeki net değişiklikler ve kayıtlı tasarruf hesaplarına yatırılan fonlardaki net değişimler için düzeltilmiş olarak hesaplamaaktır²⁰.

2. **Ömür Boyu Harcama Vergisi:** Ömür boyu harcama vergisinin matrahı = Yıl Boyunca Elde Edilen Gelir - Net Kayıtlı Aktif Alımları

Kay ve King "ömür boyu tüketim harcamalarını" matrah olarak arızı harcamaların ya da faydaları ömür boyu sürecek harcamaların yıllık harcama vergisindeki gibi aşırı bir şekilde vergilendirilmesini önlemek istemektedir. Bir başka ifadeyle "harcama vergisinin" tüketim harcamalarının dönemler arasında dağılımına etkisini bertaraf etmeyi arzuluyorlar²¹.

3. **Peşin Harcama Vergisi:** Vergi muafiyeti veya peşin ödenen tüketim vergisi, esas olarak, işgücü geliri vergisidir. Vergilenebilir emek gelirin yanında sosyal güvenlik gelirleri de vergilendirilir. Tümü olmasa bile bazı hediye ve bağışların da vergiye dâhil edilmesini tartışmışlardır. Tasarruf getirilerini temsil eden sermaye gelirlerinin bütün şekli peşinen vergilendirilebilir²².

4. **Sınırsız Tasarruf İndirimi Vergisi:** Bu yöntemin hem işletmelerin hem de gerçek kişilerin vergilendirilmesinde kullanılması önerilmektedir. Sistem kişisel harcama vergisiyle işletmelerin işlemleri üzerinden alınan katma değer vergisi bileşiminden oluşmaktadır.

¹⁹ James Edward Meade, **The Structure and Reform of Direct Taxation**, The Institute of Fiscal Studie (IFS), Report of Committee Chaired by Proffesor J. M. Meade, Publishers: George Allan and Unwin, Londra, 1978, s. 160-161, <https://www.ifs.org.uk/docs/meade.pdf>, (Erişim: 10.05.2018).

²⁰ John Freebairn ve Valenzuela Rebecca, **A Progressive Direct Expenditure Tax**, Melbourne Institute Working Paper, No: 13 / 98, Haziran, 1998, s. 12, http://melbourneinstitute.unimelb.edu.au/downloads/working_paper_series/wp1998n13.pdf, (Erişim: 10.05.2018).

²¹ Akalın, s. 384.

²² Freebairn ve Valenzuela, s.15.

Sonuç olarak özetlemek gerekirse; kişisel harcama vergisini, diğer yöntemlerden ayıran *üç temel farklılık* vardır. Bu *farklardan ilki*, kapsamlı gelir vergisinin tasarrufları vergilendirmesiyle ilgilidir. Bu sistemde tasarruf hem gelir olarak elde edildiğinde hem de getiri sağladığı esnada vergilendirildiğinden çifte vergilendirmeye neden olmaktadır. Oysa kişisel veya dolaylı harcama vergilerinde tasarruflar ya vergi dışı bırakılır ya da peşin vergi uygulamasında olduğu gibi, sadece bir defa vergilendirilirler. Bunun uygulanmasının sonucunda ortaya çıkan *ikinci farklılık* ise, gelir vergisindeki vergi matrahı ya da vergi tabanı, tasarrufları da vergilendirdiğinden, harcama vergilerinden büyük olmasıdır. *Üçüncü farklılık* da, kişisel harcama vergileri, artan oranlı ve kişisel iken; dolaylı harcama vergileri düz oranlıdır ve yansıtılabilirler. Dolaylı vergiler sınırsız yansıma, azalan oranlı etki ve gayri şahsi özelliği ile kişisel vergilerden oldukça farklı özelliği olan vergi türleridir. Dolaylı tüketim ve nakit akış vergileri arasında vergileme adaleti açısından, nakit akış vergisinin, kişisel nitelikli oluşu ve yansıtılmamasından dolayı daha üstün özelliklere sahip olduğu söylenebilir²³.

II. KİŞİSEL HARCAMA VERGİSİNİN ETKİNLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Devletlerin kamu giderlerini karşılayabilmeleri, sosyal ve ekonomik amaçlarını gerçekleştirebilmeleri, vergi toplama kabiliyetlerine bağlıdır. Devletin, ihtiyacı olan vergiyi hangi oran veya miktarlarda kimlerden toplaması gerektiği, etkin bir vergi sisteminin gerçekleştirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Öyle ki; uygulanan vergi, devlete ihtiyacı olan gelir miktarını sağlamalı, fakat bunun yanında mükellefin de kişisel harcamalarını koruma altına almalıdır²⁴.

Kişisel harcamaları korumaya yönelik uygulamalarda etkinlik, mevcut vergi sistemi içerisinde ülke koşullarına en uygun sistemin uygulanması ile mümkündür. Gerekli kamu harcamaları karşısında, mevcut vergi kaynaklarının nasıl kullanılacağına karar, kişisel harcamaların korunmasında etkinliği belirleyen en önemli faktördür.

²³ Demirli ve Güran, s. 184-185.

²⁴ Serdar Şahin, **Gelir Vergisi Matrahının Belirlenmesinde Kişisel Harcamaların Dikkate Alınmasının Vergilendirmede Etkinlik Açısından Analizi ve Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2008, s. 133.

Vergi uygulamaları aracılığıyla kişisel harcamaların korunmasında etkinlik, belirlenmiş kişisel harcamalara yönelik mal ve hizmetlerin, mevcut şartlar doğrultusunda en uygun yöntemlerle vergi uygulamaları aracılığıyla koruma altına alınmasıdır²⁵.

Bu kapsamda Kişisel Harcama Vergisi devlete ek gelir sağlama potansiyelini barındırmakta öte yandan kişisel harcamalar üzerindeki kısıtlayıcı etkisinden dolayı eleştirilmektedir. Bu bölümde bu verginin ekonomi üzerindeki etkisi bir bütün olarak değerlendirilecektir.

A. KİŞİSEL HARCAMA VERGİSİNİN GELİR DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Tüketim tabanlı bir vergi sistemi olan kişisel harcama vergisi, gelir vergisi kapsamında gelir olarak nitelendirilebilecek her türlü kazanç unsurlarıyla birlikte, her türlü sermaye gelirlerini ve diğer tüm arızı nitelikteki gelirleri de vergi matrahına dahil ettiği için, hem gelir vergisi sistemine göre daha geniş, hem de sahip olduğu indirim mekanizmasından dolayı daha adil bir vergileme tekniğidir²⁶.

Kişisel harcama vergisi, bireylerin dönemsel harcamalarının toplamı üzerinden alınan dolaysız bir vergidir ve bir başkasına yansıtılamamaktadır. Dolayısıyla vergiyi ödeyen kimse aynı zamanda verginin yükümlüsüdür. Bu özelliği sayesinde, vergilemenin mali, ekonomik ve sosyal amaçlarının gerçekleştirilmesine hizmet edebilecek nitelikte bir vergi türüdür²⁷.

Bunun yanı sıra, kişisel harcama vergisi sisteminde vergilemenin bireysel olarak yapılmasından dolayı, artan oranlı vergi tarifesi kullanılabilen ve vergi adaletini sağlamak amacıyla, mükellefin bireysel özelliklerini, aile yapısını ve büyüklüğünü göz önünde bulunduran bir takım düzenlemeler yapılabilmektedir. Bu sayede, vergilemede adalet ve mükellefler arasında yatay ve dikey eşitliği sağlama imkânı bulunabilmektedir²⁸.

Bununla birlikte, kişisel harcama vergisinin tasarrufları teşvik etmesi sonucu oluşan bireysel ve ulusal fonların, gerek özel

²⁵ Şahin, s. 120.

²⁶ Erol, s. 149-150.

²⁷ C. Can Aktan, **Gelir Dağılımında Adaletin Sağlanması ve Yoksulluk Sorununun Ortadan Kaldırılması İçin Vergi Sistemi Nasıl Dizayn Edilmeli?**, Ankara, Hak-İş Konfederasyonu, 2002, s. 89, <http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/dorduncu-bol/optimal-vergi.pdf>, (Erişim: 07.05.2018).

²⁸ Ulusoy ve Özdemir, s.193.

kesim gerekse kamu kesimi tarafından verimli yatırımlara dönüştürülmesi, ekonomideki yatırım kapasitesinin genişlemesine ve yeni istihdam olanakları yaratılmasına vesile olacaktır. Bu açıdan değerlendirildiğinde, kişisel harcama vergisi uygulamasının gelir dağılımı üzerinde çok olumlu etkileri olacaktır²⁹.

B. KİŞİSEL HARCAMA VERGİSİNİN KAYNAK DAĞILIMI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

İktisadi değerler üzerinden alınan bütün vergiler, ekonomide üretici ve tüketicilerin rasyonel davranışlarını etkileyerek ekonomik denge düzeylerini değiştirirler. Bunun sonucunda optimum kaynak dağılımı noktasından uzaklaşmış olur. İktisadi değerler üzerinden alınan vergilerin denge üretim düzeyi ve piyasa denge fiyatları üzerinde yarattığı bu etkiye “*kaynak dağılımı etkisi*” denir³⁰. Bu çerçevede, özellikle gelir vergisi uygulaması ekonomideki kaynak dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir.

Diğer taraftan, kişisel harcama vergisi bireylerin harcamaları üzerinden alınan dolaysız nitelikte bir vergi olarak Gelir Vergisi'nin aksine kaynak dağılımı üzerindeki etkisi olumludur. Bu olum etkinin nedenleri ise; bu vergide matrahın her türlü gelir kaynağını kapsayacak kadar geniş olması, tasarrufları teşvik ederek vergileme kapsamı dışında tutması, bireylerin ve kurumların yatırım yapma ve risk alma arzularını azaltmaması, emek arzı ve işgücü hareketliliği üzerinde olumsuz etkisi bulunmaması, sermaye hareketliliğine neden olmamasıdır³¹.

1. Kişisel Harcama Vergisinin Çalışma Arzusu Üzerindeki Etkileri

Kişisel harcama vergisi sisteminde bütün gelir kaynakları, türüne bakılmaksızın vergileme kapsamında olacağı için, bu verginin emek arzı ve işgücünün hareketliliği üzerinde hiçbir olumsuz etkisi olmayacağı gibi, çalışma ve risk alma arzusu üzerinde de olumsuz etkisi olmayacaktır. Bunun aksine, kişisel harcama vergisi sistemi tüm meslek kollarındaki bireylerin eşit ve adil bir biçimde vergilenmelerini sağlayacak, bunun yanı sıra girişimcileri tasarruf etmeye, yatırım yapmaya, risk almaya ve daha fazla çalışmaya teşvik edecektir.

²⁹ Aksakal, s. 131.

³⁰ Ali Çelikkaya ve Nihat Edizdoğan, **Vergilerin Ekonomik Analizi**, Dora Yayıncılık, 2. Baskı, 2012, s. 22.

³¹ Erol, s. 153-155.

Bununla birlikte, kişisel harcama vergisinin tasarrufları teşvik etmesi sonucu oluşacak bireysel ve ulusal fonların verimli yatırımlara dönüştürülmesi, ekonomideki yatırım kapasitesinin genişlemesine ve yeni istihdam olanakları yaratılmasına yardımcı olacaktır. Bu çerçevede, kişisel harcama vergisi ekonomide tam istihdamın sağlanmasına büyük bir katkı sağlarken, gelir dağılımında adaletin ve kaynak dağılımında etkinliğin sağlanmasına da yardımcı olacaktır³².

2. Kişisel Harcama Vergisinin Kayıt Dışı Ekonomik Faaliyetler Üzerindeki Etkileri

Önemli bir alternatif olarak değerlendirilen Kişisel Harcama vergisi, gelirin tasarruf edilen kısmı dışında kalan her türlü harcamayı vergilediğinden, kapsamı oldukça geniş ve bu vergi sisteminde tüm vatandaşlar vergi mükellefi olacağından vergi sisteminde etkinlik alanı artacak ve kavrayamadığı alan kalmayacaktır³³.

Kişisel harcama vergisi her türlü gelir kaynağını kapsayacak kadar geniş bir mekanizmaya sahip olması nedeniyle, kayıt dışı ekonomide yaratılan aynı ve nakdi fonların da vergilenebilmesine olanak sağlayacaktır. Esasen kişisel harcama vergisi;

- Vergi kapsamının ve kavradığı mükellef sayısının genişliği,
 - Vergi matrahının diğerlerine kıyasla çok daha kolay bir biçimde saptanabilmesi,
 - Vergi tarhiyatının ve vergi cezalarının zaman aşımına uğramaması,
 - Vergi denetimlerinin hızlı ve seri bir şekilde yapılabilmesi,
 - Vergi kapanlarının çokluğu,
 - Vergilemede etkinliği sağlayıcı özellikleri nedeniyle,
- vergi kayıp ve kaçaklarını büyük ölçüde azaltabilecek bir vergidir³⁴.

³² Aksakal, s. 131.

³³ Erol, s.158.

³⁴ Haciosmanoğlu, s. 6'dan aktaran: Erol, s. 158.

C.KİŞİSEL HARCAMA VERGİSİNİN EKONOMİK İSTİKRAR ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Vergi, günümüzde devlete gelir sağlama aracı olmanın yanı sıra ekonomik ve sosyal hayata müdahalenin, bazen de politik amaçları gerçekleştirmenin bir yöntemi ve aracı haline gelmiştir. Bundan dolayı vergileme, gelir dağılımında adaletsizliği giderme, yatırımların bölgeler arası dengeli dağılımı ve dış ödemeler bilançosunun denkliliğini temin ile enflasyonun önlenmesi gibi birçok değişik amaçlarla kullanılabilirdiği kadar ekonomik istikrarı sağlamada da önemli bir fonksiyona sahiptir³⁵. Ekonomik istikrar bir ülkede tam istihdamın ve istikrarlı fiyat istikrarının aynı anda gerçekleşmesidir³⁶.

Kişisel harcama vergisi sistemi ekonomik istikrar ve büyüme açısından gelir ve kurumlar vergisi uygulamalarından çok daha etkili olduğu düşünülmektedir. Kişisel harcama vergisi uygulaması aracılığıyla artan oranlı vergilemenin gelir yerine harcamalar üzerinden yapılması, bir taraftan ekonomik faaliyetlerin etkin hale gelmesinden dolayı ekonominin büyüme hızını artırırken, diğer taraftan sosyal adaletin gerçekleşmesini mümkün kılacak ekonomik bir ortam doğurur³⁷.

Kişisel harcama vergisinin artan oranlı uygulanması ve vergi ödeme gücüne ulaşabilmek için her türlü indirim ve istisna uygulamasına olanak tanınması, enflasyonla mücadelede de etkili bir biçimde kullanılabilmesini sağlamaktadır³⁸. Buna istinaden, tasarrufları teşvik eden ve harcamaları yüksek oranda vergileyerek sınırlayan yapısıyla, kişisel harcama vergisi talepten kaynaklanan enflasyonu doğrudan kontrol altında tutan etkin bir vergileme aracı olarak kullanılabilir³⁹.

Harcama vergisi gelirin sadece tüketim kısmını vergilendirdiği için tüketimin azaltılmasını teşvik etmektedir. Bunun tek sakıncası toplam talebin yetersizliğinden doğan buhran dönemleridir. Bu dönemlerde harcama vergisi zaten yetersiz olan

³⁵Evrin Aşkın, **1980 Sonrası Türkiye'de Vergi Politikaları ve Ekonomik İstikrar**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2004.

³⁶Ozan Altan, **Ekonomik İstikrar Politikaları ve 1980 Sonrası Türkiye Uygulaması**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, 2009, s.20.

³⁷ Hacıosmanoğlu, **Harcama Vergisi - Nicholas Kaldor**, Hesap Uzmanları Vakfı, Ankara, 1995, s.32'den aktaran: Erol, s. 160.

³⁸ Aksakal, s. 124.

³⁹ Çelikkaya ve Edizdoğan, s. 202.

tüketimi daha da kısacağından, buhranın yaygınlaşmasına neden olabilir. Aşırı tasarrufun gelir akışında ciddi sızmalar doğurarak toplam talebi düşüreceği ve böylece ekonomilerde talep yetersizliğine bağlı bunalımlara yol açabileceği, gelişmiş ülkelerde büyük kaygı oluşturmaktadır⁴⁰.

Sermayenin başka bir ülkeye gidişini teşvik eden en önemli nedenler; vergi oranlarının düşüklüğü, vergilemedeki kolaylıklar, sektörel avantajlar, bürokratik engellerin çok olmayışı, üretim faktörlerini bulma kolaylığı, istisna ve muafiyet koşulları olarak söylenebilir. Kişisel harcama vergisi sistemi, yatırım harcamalarını vergilendirilmemesinden dolayı küresel yatırımcılar için, bu sisteme geçen ekonomiler lehine, gelir vergisi sistemine göre daha çekici olacaktır.

Kişisel harcama veya nakit akışı vergisi kurumsal yatırımcılar açısından; enflasyon muhasebesi, değerlendirme, amortisman konularında sağladığı kolaylıklardan dolayı, özellikle enflasyon sıkıntısı çeken gelişmekte olan ülkelerde, vergi uygulanmasını kolaylaştıracağı için bu sisteme geçen ülkelerde yatırım yeri arayan yabancı yatırımlar için tercih nedeni olabilir. Bunun yanı sıra sistemde, gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri için net yatırım harcamalarının bütünü tek seferde gider yazılabilmesi de doğrudan kurumsal yatırımların çekilebilmesi için önemli bir olanak olarak değerlendirilebilir.⁴¹.

SONUÇ

Kişisel harcama vergisi, bireylerin her türlü dönemsel gelirinin tasarruf edilen kısmı dışında kalan, dönemsel harcamalarının toplamı üzerinden alınan dolaysız bir vergi türü olduğundan, kapsamı son derece geniştir.

Kişisel harcama vergisi uygulamalarında çeşitli yöntemler olsa da amaç gelir yerine tüketimin vergilendirilmesidir. Kişisel harcama vergisi, beyan üzerine tarh ve tahakkuk eden bir vergi türü olduğu için uygulaması zor bir vergidir. Bu nedenle uygulanacağı ülkelerde başarılı olabilmesi için, vergi bilinci ve vergi ahlakının yerleşmiş olması gerekir. Yani bu verginin uygulanması, etkin bir vergi idaresi, gelişmiş mali piyasalar ve mükellefin işbirliği gibi gerekli altyapıların olmasını gerektirir. Uygulama örnekleri değerlendirildiğinde bu vergi genellikle az gelişmiş ülkelerde

⁴⁰ Çelikkaya ve Edizdoğan, s. 194.

⁴¹ Demirli, s. 140.

uygulama şansı bulduğundan başarı gösterememiş özellikle ağır belge yükümlülüğü getirmesinden dolayı başarılı olamamıştır.

Ekonomik etikleri açısından bakıldığında verginin uygulama şansı bulması halinde, özellikle gösterişten kaynaklanan harcamaları azaltacağı kabul edilmektedir. Ayrıca Kişisel harcama vergisi, tasarruf ve yatırımları vergi dışında bırakması nedeniyle, bunların özendirilmesi açısından olumlu etkilere sahiptir.

KAYNAKÇA

- AKSAKAL, Ayten (1998), **Kişisel Harcama Vergisi ve Türkiye Açısından Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi**, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- AŞKIN, Evrim (2004), **1980 Sonrası Türkiye'de Vergi Politikaları ve Ekonomik İstikrar**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ALTAN, Ozan (2009), **Ekonomik İstikrar Politikaları ve 1980 Sonrası Türkiye Uygulaması**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- AKALIN, Güneri (1986), **Kamu Ekonomisi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 554, İkinci Basım, Ankara, <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/143.pdf>, (Erişim:10.05.2018).
- ÇELİKKAYA, Ali ve EDİZDOĞAN, Nihat (2012), **Vergilerin Ekonomik Analizi**, Dora Yayıncılık, 2. Baskı.
- DEMİRLİ, Yunus (2009), **Gelişmekte Olan Ülkelerde Vergi Reformları ve Türkiye'de Gelir Üzerinden Alınan Vergiler Açısından Değerlendirme**, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- DEMİRLİ, Yunus ve GÜRAN, M. Cahit (2009), **Gelir Vergisi Sistemlerinin Alternatifleri ve Değerlendirmesi**, H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 27, Sayı 2.
- EROL, Okan (2010), **Kişisel Harcama Vergisi Türk Vergi Sistemi İçin Bir Reform Önerisi**, Doktora Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- EROL, Okan (2012), **Kişisel Hracama Vergisi**, Seçkin Yayıncılık, 1. Baskı.
- FREEBAIRN, John ve REBECCA, Valenzuela (1998), **A Progressive Direct Expenditure Tax**, Melbourne Institute Working Paper, No: 13 / 98, Haziran,

-
- <http://melbourneinstitute.unimelb.edu.au/downloads/working_paper_series/wp1998n13.pdf>, (Erişim: 10.05.2018).
- GRAETZ, Michael J. (1979), **Harward Law Review**, "Implementing a Progressive Consumption Tax", Haziran, http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2641&context=fss_papers, (Erişim: 10.05.2018).
- KAY, J. A. ve KING, M. A. (1990), **British Tax System**, Oxford University Press, 5. Baskı, New York, https://www.ifs.org.uk/docs/kay_king.pdf, (Erişim: 10.05.2018).
- MACİDOV, Zaur (2001), **Harcama Vergilerinin Gelir Vergisini İkame Gücü**, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- MEADE, James Edward (1978), **The Structure and Reform of Direct Taxation**, The Institute of Fiscal Studies (IFS), Report of Committee Chaired by Proffesor J. M. Meade, Publishers: George Allan and Unwin, Londra, <https://www.ifs.org.uk/docs/meade.pdf>, (Erişim: 10.05.2018).
- ÖZCAN, Pelin Mastar ve KAYALIDERE, Gül (2017), "Kaldor Tipi Vergileme: Teorik Bir Yaklaşım", II. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Alanya.
- ŞAHİN, Serdar (2008), **Gelir Vergisi Matrahının Belirlenmesinde Kişisel Harcamaların Dikkate Alınmasının Vergilendirmede Etkinlik Açısından Analizi ve Değerlendirilmesi**, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- ULUSOY, Ahmet ve ÖZDEMİR, Harun (2003), "Kişisel Harcama Vergisinin Uygulanabilirliğine Yönelik Bir Değerlendirme", **Vergi Sorunları Dergisi**, Aralık.